

Irena Kosovel¹

Upanje umira zadnje: še enkrat o psihoterapiji²

Hope dies last: About psychotherapy again

Pozorni bralci dnevnega tiska so verjetno opazili, da je v marcu in aprilu 2024 prišlo do novega vala tendencioznega pisanja o psihoterapiji in normativnem urejanju tega področja. Prednjači ortodoksna veja kliničnih psihologov, ki si prizadeva dokazati, kako zelo narobe je, če se psihoterapija izvaja zunaj zdravstva in vseprenk diskreditirajo psihoterapevte, ki niso klinični psihologi ali psihiatri. Takšen je bil npr. članek v Sobotni prilogi z dne 8. 3. 2024 gospe Maje Božič Kranjc, pa tudi članek v Večeru z dne 14. 3. 2024 gospe Jane Juvan, da o spletnem pisanju sploh ne govorim. Žal stališča ortodoksne veje klinično psihološke in psihiatrične stroke v ničemer ne prispevajo k rešitvi, to pa je **dostopna, kakovostna in varna psihoterapija za vse, ki jo potrebujejo**. Za ta cilj si bojda prizadevamo vsi, vendar se za leporečjem in ostrimi besedami psihiatrov in kliničnih psihologov skriva interes po monopolizaciji področja psihoterapije in strah, da bi formalno izgubili primat, s tem pa tudi sredstva, ki se jim v okviru ZZS namenajo za izvajanje psihoterapevtskih storitev.

Si lahko predstavljate, kako dobre rešitve bi lahko oblikovali vsi ti poznavalci področja psihoterapije, če bi energijo, čas in denar, ki ga potrošijo za pisanje teh neproduktivnih člankov, združili v skupna prizadevanja za optimalno normativno ureditve psihoterapije v Sloveniji? Se vam zdi ta ideja utopična? Sprašujem se, ali imamo strokovnjaki na področju duševnega zdravja dovolj sposobnosti, da se povežemo in preusmerimo ta destruktivni naboj v konstruktivno sodelovanje? V politiki imamo slab zgled. Kaj pa v psihoterapevtski stroki, ki naj bi bila po naravi svojega poklica večša konstruktivnih medosebnih odnosov in dialoga, in imela potencial, da razume drugega in bila sposobna zblíževati stališča? V zgodovini je slovenski narod dokazal že oboje.

1 Irena Kosovel, dipl. univ. pravnica, psihoterapevka, predsednica Slovenskega združenja za psihoterapijo, irena.kosovel@gmail.com

2 Članek je bil objavljen v Sobotni prilogi Dela, 4. 5. 2024

Konec leta 2016 je skupina podobno mislečih s področja psihoterapije, med njimi predvsem nosilci akademskih izobraževalnih programov iz psihoterapije, pa tudi nekaj članov prve delovne skupine za pripravo zakona o psihoterapiji pri Ministrstvu za zdravje (v nadaljevanju: MZ), ki je delovala od leta 2006 do 2010, ustanovila **Slovensko združenje za psihoterapijo** (v nadaljevanju: SZP). Njegov temeljni cilj je normativna ureditev psihoterapije in v tem okviru večja strokovnost in transparentnost delovanja psihoterapevtov ter večja varnost uporabnikov. Po zaustavitvi prvega osnutka zakona o psihoterapiji v letu 2010 je bila država na tem področju zelo pasivna. Zvrstila se je cela vrsta ministrov za zdravje, ki se niso odzvali na naše pobude. V letu 2017 pa je MZ pripravilo predlog resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja za obdobje desetih let in jo konec leta poslalo v javno obravnavo. V resoluciji psihoterapija ni bila omenjena in nihče od strokovnjakov, ki se ukvarjajo z duševnim zdravjem, ni čutil potrebe, da se v ta strateški dokument vključi področje psihoterapije. Tudi psihiatri in klinični psihologi ne, ki so sedaj nenadoma tako zavzeti. Naša ekipa SZP pa je v sodelovanju s politiko dosegla, da se je v resolucijo vnesla določba, da mora država do leta 2020 sprejeti in implementirati zakon o psihoterapiji kot medresorski projekt ministrstev za zdravje, socialo in visoko šolstvo. S tem je bil postavljen jasen okvir, katera področja psihoterapije je potrebno urediti, to je strokovne vsebine, izobraževanje in registracijo poklica.

Temeljno izhodišče psihoterapevtov je, da je psihoterapija samostojen poklic in avtonomna znanstvena disciplina, medtem ko jo ortodoksna veja psihiatrov in kliničnih psihologov še naprej hoče uporabljati le kot lastno metodo dela. Pri tem je glavna težava, da je njihovo usposabljanje iz psihoterapije, ki je vključeno v programe specializacije iz psihiatrije in klinične psihologije, zelo pomanjkljivo, saj obsega le manjši del kvote ur specialističnega programa. Samostojni psihoterapevti pa psihoterapijo, praviloma na prostem trgu, že izvajajo izključno kot samostojen poklic, za katerega so se usposobili v večletnih programih različnih psihoterapevtskih pristopov ali po akademski poti.

Potem ko je bil poskus z drugo delovno skupino v letu 2018 neuspešen, smo v SZP v covid obdobju organizirali tim različnih strokovnjakov, vključno s pravniki, specialisti za ustavno in pravno sistemsko pravo. Proučili smo strokovne, pravne in sistemske možnosti normiranja področja psihoterapije kot samostojnega poklica tako doma kot v tujini, ki jih ortodoksna veja klinično psihološke in psihiatrične stroke povsem ignorira. V letu 2022 smo pripravili zakonsko gradivo, ki upošteva predvsem naše pravno sistemske možnosti, in s tem postavili temelj, na katerem bi lahko v prihodnjih letih dodajali ustrezne prilagoditve, ki bi sledile razvoju področja psihoterapije. Kot možno dobro podlago za nadaljnje medresorsko delo, v kar sem kot soavtorica tudi sama iskreno prepričana, smo predlog zakona ponudili tudi novi politični garnituri, ki je prišla na oblast junija 2022.

Žal pa se je ekipa MZ dela lotila na povsem drugačen, v praksi že potrjeno neuspešen način, ki ga večina, ki spremlja delovanje MZ na področju psihoterapije, že pozna. Rezultat dela MZ je osnutek zakonskega teksta, ki je bil na neformalnem briefingu dne 28. 2. 2024 predstavljen medijem. Žal gre za vsestransko pomanjkljiv tekst, ki ne izpolnjuje minimalnih pravnih standardov, pa tudi sama strokovna vsebina od definicije psihoterapije dalje je sporna in ne sledi sodobnim trendom in spoznanjem v stroki. A o vsem tem takrat, ko bo oz. če bo zakon prišel v javno razpravo.

1. **Kako torej v Slovenskem združenju za psihoterapijo vidimo zakonsko rešitev zatečenih razmer na področju psihoterapije?**

Izobraževanje za samostojni poklic psihoterapevta naj se skladno z našim pravnim redom izvaja po akademski poti. Oblikovanje študijskih programov in procesa izobraževanja je stvar visokošolskega zavoda v skladu z zakonom o visokem šolstvu, tako da študijske programe in nosilce izobraževanja akreditira NAKVIS. Če in ko bi bil tudi pravno formalno poklic psihoterapevta uveden, bi ga bilo mogoče vključiti na vsa tista družbena področja, ki ga potrebujejo (podobno kot to velja za psihologe), npr. v šolstvo, sodstvo, socialo, vzgojo in izobraževanje, notranje zadeve, gospodarstvo, šport, zdraviliški turizem, in seveda tudi v zdravstvo, če bi bila taka volja. Ob tem pa bi lahko vsak od resorjev, ki bi psihoterapevta vključil v svoj nabor izvajalcev, v svoji področni zakonodaji po potrebi dodajal posamične, za njegov resor specifične pogoje, ki bi jih moral še dodatno izpolnjevati psihoterapevt, da bi se smel vključiti v delo na tem področju.

Psihoterapevtska izobraževanja po zasebnih društvih in inštitutih so v dose-danji zgodovini slovenske psihoterapije odigrale pomembno edukacijsko vlogo za vse, ki so se želeli usposabljati in delati kot psihoterapevti. V sistemu, ki se vzpostavlja z zakonom na novo, predvsem pa za prihodnost in mlade generacije, je takšnemu zatečenemu načinu edukacije treba poiskati ustrezno mesto. V sedanji obliki namreč ne omogoča običajne poti izobraževanja za prvi poklic, niti ne daje pravno formalne stopnje izobrazbe z izdajo javno veljavne listine ob koncu študija, ki verodostojno izkazuje doseženo akademsko stopnjo izobrazbe in osnovo za poklicno dejavnost. S pravnega vidika usposabljanje po zasebnih društvih in inštitutih ne more biti enakovredno visokošolskim študijem. To potrjuje tudi nov nemški zakon o psihoterapiji iz leta 2019, ki je uvedel kot edino izobraževalno pot neposredni študij psihoterapije po maturi. Tudi Avstrija, ki je kot edina država na svetu od leta 1991 dopuščala sobivanje obeh poti, je v aprilu 2024 sprejela novelo zakona o psihoterapiji, ki uvaja samo akademsko pot. V obeh državah pa imajo društva in inštituti še naprej možnost izvajanja specializiranih in vseživljenjskih izobraževanj za tiste, ki so opravili magistrske programe iz psihoterapije.

Pomembno bi bilo, da bi v Sloveniji vzporedni sistem lahko ohranjali še v relativno dolgem prehodnem obdobju. Zakonski osnutek SZP iz leta 2022 predvideva obdobje 10 let, v katerem se vsem, ki se izobražujejo po družtvih in ki dosegajo kriterije Evropske zveze za psihoterapijo (EAP), prizna ustrezna izobrazba po samem zakonu. Za naprej pa bi tako ali tako veljalo, da lahko vsak visokošolski zavod v okviru svoje avtonomije predvidi možnost študija za drugi poklic in pri tem upošteva že pridobljena znanja posameznika v skladu z zakonom v visokem šolstvu. Menim, da bi bil tak sistem vključujoč, uravnotežen in fleksibilen. Kot pravnica druge poti niti ne vidim.

Kaj pa psihiatri in klinični psihologi, ki že imajo bogato znanje s področja duševnega zdravja, ne pa nujno tudi iz psihoterapije? V zdravstveni zakonodaji je že uveljavljen način dodatnega usposabljanja in pridobivanja specifičnega, specialističnega znanja s posameznih zdravstvenih področij preko sistema specializacij v zdravstvu. Zato bi bilo z vidika pravnega sistema potrebno preučiti možnost, po kateri bi se usposabljanje s področja psihoterapije znotraj zdravstva organiziralo kot specializacija v zdravstvu. Ta bi seveda glede obsega specifičnega znanja s področja psihoterapije morala slediti enakim oziroma primerljivim zakonskim zahtevam, če naj bi bila raven strokovne usposobljenosti specialistov psihoterapije in akademsko izobraženih psihoterapevtov primerljiva.

Pomemben del normativnega urejanja področja psihoterapije je tudi ureditev zatečenega stanja in način postopnega prehoda na nov sistem, za kar je nujno dovolj dolgo prehodno obdobje (tudi bolonjska reforma visokošolskega sistema je trajala daljše obdobje). Že omenjeno obdobje 10 let bi omogočilo, da bi lahko vsi edukanti zaključili edukacije, društva in inštituti pa bi imeli dovolj časa za reorganizacijo in prilagoditev na nov sistem, npr. za habilitacije učiteljev, za preusmeritev na usposabljanja za specializacije, za obnavljanje licenc itn. Vse, kar je do zdaj na področju psihoterapije narejeno, je dragoceno, ničesar se ne sme zavreči, potrebna je le pravilna umestitev v pravni sistem.

Področje dela, kakršno je psihoterapija, ki posega v najgloblje plasti človekovega bivanja, terja upoštevanje visokih strokovnih, etično-moralnih in varnostnih zahtev. Slednje lahko zagotovimo z ustrezno infrastrukturo organizacije in nadzora psihoterapevtske dejavnosti. Zato je nujno, da se vse upravne oziroma uradniške naloge, potrebne za izvajanje psihoterapevtske dejavnosti, zaupajo zbornici, ki naj se ustanovi z zakonom. Zbornični sistem z obveznim članstvom je v našem pravnem redu uveljavljen, mora pa seveda biti kadrovska in finančno ustrezno podprta, da bo lahko opravljal te zahtevne naloge; zlasti torej ne sme biti vzpostavljen na silo in še manj s figo v žepu. Zbornični sistem nadzora, vodenja registrov delujočih psihoterapevtov, supervizorjev in psihoterapevtov za osebno izkušnjo, dalje vodenje registra licenc, obnavljanja licenc, strokovnih

izpitov, delovanja častnega razsodišča in vodenja disciplinskih postopkov itd. se v zborničnem sistemu izvaja na podlagi podeljenih javnih pooblastil, vse skupaj pa omogoča transparentno, strokovno in varno izvajanje psihoterapevtske dejavnosti. Takšnega nivoja zanesljivosti, strokovnosti, trajnosti, stabilnosti in posledično varnosti po naravi stvari ni mogoče pričakovati od na javnem razpisu izbranega zasebnega društva. Potrebno bi ga bilo namreč opremiti, skrbeti za ustrezno nadzorovanje izvajanja podeljenih pooblastil, vključno z odvzemom pooblastil in sankcioniranjem tako posameznikov kot pravne osebe, če bi prišlo do napak. Da ne omenjam, kako izjemno pravno zahtevno in v Sloveniji še ne videno bi bilo pravilno oblikovanje postopka in kriterijev izbora zasebnega društva, ki bi morali biti zelo določni, da bi lahko prestali instančno, pa tudi morebitno ustavno sodno presojo. Pavšalno oblikovanje postopka in kriterijev izbora, ki jih ta hip načrtuje MZ v osnutku svojega zakona, teh standardov ne dosega. Zato je predlagana ureditev nesistemska, škodljiva in s tega vidika s strani predlagateljev takšne rešitve skrajno neodgovorna.

Nekaj dobrega vetra v konstruktivno smer predstavljajo zaključki posveta z naslovom »Izzivi psihoterapije v Slovenskem prostoru - različni pogledi, skupne rešitve«, ki je bil izveden v Državnem svetu 5. 3. 2024. Prvič je stroka enotno oblikovala priporočila in usmeritve za zakonodajalca, ki so dodatno podprta z avtoriteto pomembnega državnega organa, ki je namenjen usklajevanju najširših družbenih interesov, in sicer:

1. Psihoterapija naj se opredeli kot samostojna veda.
2. Psihoterapevt naj se opredeli kot samostojni poklic.
3. Ustanovi naj se zbornica, ki bo bdela nad kakovostjo dela in nadzorovala področje.
4. Uvede naj se javno financiranje psihoterapije v okviru obveznega zdravstvenega zavarovanja.
5. Psihoterapija naj deluje znotraj javnega zdravstva, izobraževanja, socialnega varstva, sodstva ... torej vseh resorjev, ki jo potrebujejo.

Delovno gradivo zakona, ki ga je pripravilo MZ in ga na neformalnem briefingu že predstavilo medijem, žal v ničemer ne sledi tem strokovnim smernicam, priporočilom in usmeritvam. Na posvetu so med govorci mirno sedeli predstavniki MZ brez odgovorov na zastavljena vprašanja in s ponovno obljubo, da bo zakon poslan v javno razpravo v danem roku, ki je v trenutku, ko pišem to besedilo, že zdavnaj minil. Kolikokrat še prelomljene obljube, se sprašujem. Pri tem velja ponoviti poudarek s posveta, da zdravstvo ni nujno matični resor za področje psihoterapije. Zato se zdi sedanje ravnanje MZ, ki si prisvaja izključno pristojnost za sistemsko ureditev področja psihoterapije in jo zapira za svoje obzidje, v situaciji, ko vsi sistemi kličejo po kakovostni in dostopni psihoterapiji,

